

украинских условий представляется подход, связанный с приоритетной и концентрированной реализацией именно лидирующих стратегических изменений. Модель управления процессом реализации любой стратегии (т.е. и каждой специализированной стратегии, и корпоративной стратегии в целом) следует дорабатывать ж уровня программы конкретных действий по осуществлению адекватной системы стратегических изменений.

Список використаних джерел:

1. Могилевська, О. Ю. Специфіка стратегічного управління промисловим підприємством / О. Ю. Могилевська // Економіка & держава. – 2007. – №2. – С.30-32.
2. Шемаєва Л. Г. Категорійний апарат управління стратегічною взаємодією підприємства та суб'єктів зовнішнього середовища / Л. Г. Шемаєва // Проблеми науки. – 2007. – №7. – С.39-46.
3. Пастухова В. Розвиток теорії та практики стратегічного управління в Україні / В. Пастухова // Вісник КНТЕУ. – 2006. – №2. – С.10-15.
4. Янковець Т. М. Обґрунтування взаємозв'язку стратегічного управління підприємством й інноваційного його розвитку / Т. М. Янковець // Проблеми науки. – 2009. – №6. – С.26-32.
5. Широкова Г.В. Управление изменениями в российских компаниях: учебник. 2-е изд. / Г.В. Широкова. – СПб.: Изд-во «Высшая школа менеджмента»; Издат. Дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2008. – 480 с.
6. Иванова Т.Ю. Теория организации: учеб. пособие / Т.Ю. Иванова, В.И. Приходько. – СПб.: Питер, 2004. – 273 с.
7. Катькало В.С. Эволюция теории стратегического управления: монография / В.С. Катькало; С.-Петерб. гос. ун-т, факультет менеджмента. – СПб.: Издат.дом С. – Петерб.гос. ун-та, 2006. – 548 с.
8. Теория организации: хрестоматия. 2-е изд. / пер. с англ. под ред. Т. Клеминой. СПб.: Высшая школа менеджмента, 2010. – 573 с.

Ключові слова: Стратегія, стратегічні зміни, стійкість, промислове підприємство

Ключевые слова: Стратегия, стратегические изменения, устойчивость, промышленное предприятие.

Key words: Strategy, strategic change, sustainability, industrial enterprise.

УДК 338.242.4.025.2

ПРИНЦИП ЕКОНОМІЧНОГО ЕВОЛЮЦІОНІЗМУ В РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ФОРМ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Сьомкіна Т. В., д.е. н., професор, проректор з наукової роботи, Макіївський економіко-гуманітарний інститут

Сьомкіна Т. В. Принцип економічного еволюціонізму в розвитку сучасних форм транснаціональних корпорацій.

В статті розглянуто процеси еволюції сучасних форм міжнародних монополістичних структур під впливом інтеграційного процесу з точки зору дії принципу економічного еволюціонізму. Поява нових форм взаємодії в межах транснаціональних корпорацій змінює форму і структуру міжнародних економічних відносин, що впливає на розуміння стану галузевої конкуренції і спонукає до перегляду й консолідації управлінських механізмів. Це призводить до необхідності аналізу процесів виникнення та функціонування транснаціональних міжфірмових та субконтрактних альянсів з точки зору прояву економічного еволюціонізму.

Семкина Т. В. Принцип экономического эволюционизма в развитии современных форм транснациональных корпораций.

В статье рассмотрены процессы эволюции современных форм международных монополистических структур под влиянием интеграционного процесса с точки зрения действия принципа экономического эволюционизма. Появление новых форм взаимодействия в пределах транснациональных корпораций изменяет форму и структуру международных экономических отношений, что влияет на понимание состояния отраслевой конкуренции и способствует рассмотрению и консолидации управленческих механизмов. Это приводит к необходимости анализа процессов возникновения и функционирования транснациональных межфирменных и субконтрактных альянсов с точки зрения проявления экономического эволюционизма.

Somkina T. The principle of economic evolutionism in the development of modern transnational corporation forms.

In the paper, considered are evolution processes of modern forms of international monopolistic structures under the influence of integration process with regard to the principle of economic evolutionism. Emerging new

forms of interaction within transnational corporations change the form and structure of international economic relations, which influences the understanding of the state of branch competition and contributes to consideration and consolidation of management mechanisms. These involve the necessity of analyzing the processes of emerging and functioning of transnational inter-firm and sub-contractual alliances from the angle of economic evolutionism manifestation.

Постановка проблеми. Об'єктивні процеси зростання ролі і значення транснаціонального бізнесу у світовій економіці і посилення глобальної конкуренції сприяють підвищенню наукового інтересу до дослідження інституціональних основ формування ТНК, способів і характеру їх функціонування, нових економічних можливостей, результатів і наслідків їх діяльності на території національних держав. Необхідність уточнення причин, сучасних умов і напрямів розвитку українських транснаціональних корпорацій, особливостей їх формування в процесі модернізації економіки зумовили вибір теми дослідження.

Зважаючи на той факт, що сукупність попередніх досліджень в області транснаціонального бізнесу допомагає отримати уявлення про сучасні тенденції розвитку транснаціональних корпорацій, їх роль у світовій і національній економіці, проте, представляється недостатньо розкритою сфера інституціонально-еволюційної сутності транснаціональних корпорацій, а також принципи, умови і потенціал їх трансформації. По суті йдеться про освітлення окремих аспектів еволюції формування транснаціональних корпорацій, як у світовій, так і в національних економіках. У зв'язку з цим можна вважати, що застосування принципу економічного еволюціонізму як одного з методологічних чинників загальної теорії транс націоналізації дозволило б усебічно і зважено оцінити місце сучасних форм транснаціональних корпорацій в процесах трансформації світової економіки і її національних підсистем в умовах глобалізації. В той же час застосування принципу економічного еволюціонізму надає можливість висвітлення процесів формування, функціонування і управління транснаціональними корпораціями з урахуванням сучасних процесів здійснення глобальної адаптації («глокалізації»). Усе це вимагає окремого висвітлення проблеми формування транснаціональних корпорацій з позицій аналізу еволюції інституціональних перетворень, що відбуваються в результаті посилення глобалізації і включення в цей процес інтересів держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед робіт присвячених сучасним тенденціям транснаціоналізації економіки, питання функціонування транснаціональних корпорацій пов'язані з різними аспектами, зокрема, еволюцією формування, слід зазначити праці: Dunning, J. [1,2], Das T., Teng B. [3], Simonin B. [4], Koka B., Prescott J. [5], Parise S., Casher A. [6] та інших.

Викладення основного матеріалу дослідження. При розгляді еволюційних аспектів концепцій транснаціоналізації і інтернаціоналізації транснаціональних корпорацій необхідно ще раз відмітити чинники, що стали фундаментальною основою для еволюції форм корпорацій за останні два десятиліття. По-перше, сучасні транснаціональні корпорації є досить гнучкими і мобільними системами, здатними використовувати якщо не всі, то багато переваг глобалізації, у тому числі сучасні досягнення світового науково-технічного прогресу в цілях реалізації своїх корпоративних інтересів. Більш того, революційний, технологічний прорив в області інформаційних технологій, з одного боку, послужив умовою для розвитку ТНК, а з іншого, є безпосереднім результатом їх комерційної, інноваційної і виробничої діяльності. По-друге, разом із загальним технологічним розвитком виробничих потужностей транснаціональних корпорацій можна спостерігати і характерні видозміни в транспортному сполученні, що, у свою чергу, дозволило корпораціям істотно знизити як прямі, так і непрямі витрати виробництва, що впливали на збільшення об'ємів капіталізації. Саме це послужило основою для розширення кола стратегічних та трансграничних партнерств, і як наслідок, появи нової форми корпоративної взаємодії – «глобальної локалізації» («глокалізації»).

Саме поява цієї форми взаємодії в межах транснаціональних корпорацій змінює форму і структуру суб'єктів міжнародно-економічних стосунків, що впливає як на традиційне розуміння стану галузевої конкуренції, так і спонукає корпорації до перегляду й консолідації управлінських механізмів, що викликає необхідність постійного пошуку і модифікації їх конкурентних переваг. Ця точка зору повністю співпадає з думкою Dunning J., який відмічає, що в сучасних умовах глобалізації і трансформації світової економіки подальший розвиток транснаціонального бізнесу вимагатиме усе нових підходів, поглядів і сценаріїв в управлінні корпораціями [1,2].

Усе це призводить транснаціональні корпорації до постійного розширення і модернізації форм внутрішньої та міжкорпоративної взаємодії при створенні стратегічних альянсів і інтеграції виробничих можливостей. Таким чином, процес формування транснаціональних корпорацій під час вироблення глобальної стратегії конкурентоспроможності характеризується готовністю і орієнтацією компанії на мобілізацію будь-яких матеріальних і нематеріальних активів з метою створення максимально ефективної форми транснаціональних корпорацій з точки зору управління і організації. Так, наприклад, Das T. та Teng B. [3] характеризують глобальну стратегію компанії за ознаками орієнтації на диверсифікацію своєї діяльності, закріплення на зарубіжних ринках через свої філії і поширення інформаційних технологій управління, тобто здійснення зміни форми управління в межах компанії.

Можна припустити, що складність еволюційних змін технологічного порядку, конкурентний тиск і невизначеність, що збільшуються, в глобальному економічному просторі, сприяли появі у сучасних форм

транснаціональних корпорацій уміння швидко пристосовуватись (реструктуризуватись чи адаптуватись) до будь-яких ринкових і зовнішніх умов, незалежно від рівня поставлених цілей і стану середовища, в якому вони знаходяться.

В цілому, цей процес еволюції форм транснаціональних корпорацій має на увазі інтеграцію до локального і глобального середовища, яка є визначальною характеристикою сучасного стану світової економіки. На наш погляд, можна виділити декілька основних напрямів інтеграції, що є проявом еволюції форм транснаціональних корпорацій в їх пристосуванні до розвитку тенденцій інтернаціоналізації, з одного боку, та впливу на формування зовнішнього економічного середовища з іншого. В основному ці напрями проявляються як поглиблення коопераційних взаємовідносин з метою стратегічної співпраці на корпоративному рівні, що відбувається через процеси вертикальної і горизонтальної інтеграції в галузевій структурі ТНК, а також процеси злиття і поглинання, субконтрактинг та утворення міжфірмових стратегічних альянсів [4]. В результаті такої еволюційної трансформації транснаціональних корпорацій підвищується загальна інтегрованість в межах як окремих транснаціональних корпорацій, так і на макрорівні економіки, що підтверджується розвитком кластерів економічної активності різних форм транснаціональних корпорацій, інтенсифікацією регіональної інтеграції і появою економічної агломерації, яка проявляється у формі регіональної концентрації економічної діяльності різних транснаціональних корпорацій.

Вертикально інтегровані форми транснаціональних корпорацій в повному розумінні завжди здійснюють таку комбінацію контролю над власністю і контролю над ринковою поведінкою взаємопов'язаних підприємств, яка передбачає вплив на структури, що належать до різних стадій ланцюга створення доданої вартості. На практиці цей контроль над поведінкою різних підприємств однієї компанії може здійснюватися як в акціонерній, так і в неакціонерних формах, тобто без контролю над власністю. В той же час, в таких формах транснаціональних корпорацій як холдингові структури залежно від виду холдингу і способу управління, можлива ситуація коли контроль над власністю здійснюється без контролю над ринковою поведінкою. Проте, рішення про необхідність повної вертикальної інтеграції підприємств в межах транснаціональних корпорацій є досить неоднозначним, іноді, навіть більше стратегічно вигідною еволюційною формою є «екстерналізація» або дезінтеграція діяльності компаній в структурі транснаціональної корпорації.

На сьогодні, все більшої поширеності серед формоутворюючих чинників функціонування транснаціональних корпорацій набувають механізми трансграничних стратегічних альянсів, які включають наступні характеристики:

- стратегічну інтеграцію з постійним контактом вищого керівництва партнерів транснаціональних корпорацій для вирішення стратегічних завдань;
- функціональну інтеграцію, засновану на взаємодії середньої ланки менеджерів по проблемах спільної координації дій;
- оперативну інтеграцію, що забезпечує взаємний доступ рядових співробітників до загальних інформаційних ресурсів;
- культурну інтеграцію, що припускає взаємне прагнення знаходити шляхи для подолання відмінностей в традиціях, мові та ін.

Саме процес трансграничних об'єднань як форми взаємодії двох і більше транснаціональних корпорацій, за своєю суттю, не є новим явищем, але масштаб, охоплення і склад учасників таких своєрідних альянсів представляються сьогодні досить неординарними. За останнє десятиліття, майже три чверті усіх стратегічних партнерств і трансграничних альянсів здійснювались між конкуруючими фірмами, діючими на одному і тому ж ринку. Більше того, нині, процес формування стратегічних альянсів як специфічної форми транснаціональних корпорацій переростає в створення мереж стратегічних партнерств, тим самим, утворюючи цілі «скупчення» взаємодіючих підприємств які належать різним транснаціональним корпораціям, що співфункціонують на одному конкурентному полі, трансформуючи основи здійснення економічної і політичної влади. Усе це сприяло наступному кроку еволюції транснаціональних корпорацій – появи, так званої, «колективної конкуренції».

Отже, стратегічний альянс, як форму транснаціональних корпорацій, можна визначити як формальну угоду між двома або більше транснаціональними корпораціями з метою об'єднання зусиль і можливостей для вирішення конкретної комерційної, операційно-технічної проблеми або здійснення певного стратегічного завдання [5]. У свою чергу, ця партнерська співпраця в межах еволюції відповідальності передбачає розподіл усіх можливих ризиків, пов'язаних з ухваленням управлінських рішень в ході здійснення спільної діяльності. З цієї точки зору необхідно відрізнити форму «стратегічного альянсу» від іншої міжнародної інтеграційної форми транснаціональних корпорацій - «злиття компаній». Якщо перша форма передбачає як основну мету досягнення ефекту синергії, раціоналізації операційних процесів в ході організації і ведення спільної діяльності, друга форма спрямована на подолання адміністративних бар'єрів, пов'язаних з доступом на певний ринок товарів і послуг, зниження ризиків при виході на іноземні ринки, освоєнні певних сегментів або запуск нових продуктів та появу доступу до нових технологій, іншим ресурсам в процесі міжфірмової і трансграничної співпраці.

Загалом, за допомогою участі в стратегічному альянсі транснаціональна корпорація може придбати, наприклад, комерційну інформацію, бізнес контакти, технологічні чи фінансові засоби, управлінський

досвід партнерської компанії, і тим самим нівелювати проблемні моменти у своїй організаційній структурі, внаслідок чого підвищити загальну конкурентоспроможність на ринку. Якщо дивитись на еволюцію транснаціональних корпорацій за цією ознакою найбільш сучасною інтеграційною формою транснаціональної кооперації є «гнучкі бізнес мережі».

Саме в їх межах створено справжній механізм корпоративної співпраці при якому компанія здійснює свою практичну діяльність по принципу міжнародного розподілу праці. Цю форму транснаціональних корпорацій можна представити як крок в еволюції організаційної складової управління в межах транснаціональних корпорацій. Саме тут всі стадії єдиного виробничого процесу на будь якому з національних ринків розподілені між автономними бізнес структурами, об'єднаними за допомогою корпоративних інтеграційних стосунків навколо головної функціональної одиниці з контролюючими функціями і комерційним реноме. Такий вид взаємин між транснаціональною корпорацією, що координує увесь процес функціонування підприємств й іншими учасниками ринку, які діють самостійно і спеціалізуються тільки у своїй профільній сфері діяльності, дозволяє значно понизити витрати виробництва і добитися ефективнішого системного управління в межах всієї транснаціональної корпорації.

Наступним кроком в еволюції форм транснаціональних корпорацій стала раціональна перебудова ланцюгів доданої вартості, в цілях скорочення кількості постачальників і їх заміни на один або декілька інтегрованих центрів постачань і дистрибуції. Принцип економічного еволюціонізму в даному випадку відтворюється через зміни в структурі і організації ланцюга доданої вартості. До еволюційних форм, що використовують інтеграційні тенденції даного ряду відносять: впорядкування ланцюга доданої вартості, контракцію і субконтрактинг, створення системи перманентної підтримки складських запасів, а також здійснення практики «єдиного аутсорсингу» [6]. Це означає, що нові форми транснаціональних корпорацій все більше прагнуть консолідувати ключові канали закупівель сировинних продуктів з метою усунення впливу ринкової влади. Дані тенденції в еволюції форм транснаціональних корпорацій, безумовно, відносяться до проявів процесів екстерналізації або квазіінтеграції учасників міжнародно-економічних стосунків, що входять до різних транснаціональних груп. Таким чином, відмінною рисою сучасної еволюції транснаціональних корпорацій є приналежність їх структурних підрозділів до різних локальних мереж у всьому світі.

Отже, стрімке зростання міжфірмових, трансграничних зв'язків, що здійснюється на протязі останніх двох десятиліть, пояснюється експансією міжнародних гнучких бізнес мереж, як достатньо нової форми ТНК яка фактично стала домінувати в глобальній економіці. Можна констатувати, що розвиток такої форми транснаціональних корпорацій як гнучкі бізнес мережі за рахунок еволюції, як домінуючого способу координації промислової активності на ринку, цілком змінює світову конкурентну політику і розвиток принципів формоутворення та інституціоналізації транснаціональних компаній, що прагнуть до глобального лідерства. При цьому утворюється синергетичний ефект, що є результатом унікальної здатності сучасних форм транснаціональних корпорацій управляти чинниками волатильності в глобальному масштабі, що складає виняткову особливість сучасних транснаціональних корпорацій як інституціональної форми міжнародного бізнесу.

Висновок. Таким чином, еволюція сучасних форм міжнародних монополістичних структур включає інтернаціональні, мультинаціональні, глобальні корпорації і інтегровані мережі, що розвиваються за ознаками інтернаціоналізації взаємин різних рівнів структурних компонентів, централізації чи децентралізації ухвалення управлінських рішень і контролю над діяльністю, організаційної структури і інформаційних потоків. При цьому, на діяльність і конфігурацію форм транснаціональних корпорацій істотно впливають видозміни сукупності еволюційних чинників, внаслідок чого корпоративні комплекси розгортаються в масштабні багатонаціональні і глобальні бізнес-системи.

Список використаних джерел:

1. Dunning J. H. Explaining International Production / J. H. Dunning. London: Unwin Hyman, 1988.
2. Dunning J. H. Location and the Multinational Enterprise: a Neglected Factor? / J. H. Dunning // Journal of International Business Studies. 1998. V. 29. N 1. P. 45—66.
3. Das T., Teng B. Instabilities of Strategic Alliances: An Internal Tensions Perspective // Organization Science, vol. 11, №1, 2000, p.79.
4. Simonin B. An Empirical Investigation of the Process of Knowledge Transfer in International Strategic Alliances // Journal of International Business Studies, vol. 35, №5, September 2004, p.408;
5. Koka B., Prescott J. Strategic Alliances as Social Capital: A Multidimensional View // Strategic Management Journal, vol. 23, №9, September 2002, pp. 799
6. Parise S., Casher A. Designing and Managing Your Network of Business-Partner Relationships // The Academy of Management Executive, vol. 17, №4, November 2003, p. 32.

Ключові слова: еволюція, інтеграція, транснаціональні корпорації, альянси

Ключевые слова: эволюция, интеграция, транснациональные компании, альянсы.

Keywords: evolution, integration, transnational companies, alliances.